

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:35
ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1

Kompletterande arkeologisk utredning etapp 1, väg 77, söder om Adamsberg

Rimbo socken, Norrtälje kommun, Uppland

Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:35
ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1

Kompletterande arkeologisk utredning etapp 1, väg 77, söder om Adamsberg

Rimbo socken, Norrtälje kommun, Uppland

Annica Ramström

Lst dnr 43112-8520-2017

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:35

Författare Annica Ramström

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utredningsområdet mot väster sett från älgkärrrets östra kant.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte	6
Metod	6
Resultat	7
Objekt 1	7
Gravfält, Rimbo 17:1	7
Objekt 2	10
Stensättning, Rimbo 217:1	10
Objekt 3	10
Stensättning, Rimbo 219:2	10
Objekt 4	10
Stensättning, Rimbo 219:1	10
Objekt 5	10
Fångstgrop, Rimbo 218:1	10
Objekt 6	11
Boplatsläge	11
Objekt 7	11
Boplatsläge	11
Objekt 8	11
Fossil åker	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Bilagor	16
<i>Bilaga 1. Objekttabell</i>	16

Figur 1. Utredningsområdet markerat med svart. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Under våren 2017 genomförde Annica Ramström och Helmut Bergold, Arkeologgruppen AB, en arkeologisk utredning etapp 1 söder om Adamsbergs gård, Rimbo socken, Uppland. Den nu aktuella utredningen är en kompletterande utredning etapp 1 för en alternativ vägkorridor söder om Rimbo, vilken ingår i en större arkeologisk utredning inför ombyggnaden av väg 77 mellan länsgränsen Stockholm–Uppsala och Rösa i Norrtälje kommun som utfördes år 2015 (Ramström 2015). Det kompletterande utredningsområdet är en sammanhållen yta om cirka 58 hektar.

Den arkeologiska utredningen etapp 1 har innefattat kart- och arkivstudier samt fältinventering. Vid fältinventeringen registrerades åtta objekt varav två utgjorde fornlämning, tre möjlig fornlämning, en övrig kulturhistorisk lämning och två objekt som var kända i Fornsökmen som inte kunde återfinnas vid fältinventeringen.

Av de 8 objekten var 5 sedan tidigare registrerade i FMIS.

Inledning

Under våren 2017 genomförde Annica Ramström och Helmut Bergold, Arkeologgruppen AB, en arkeologisk utredning etapp 1 söder om Adamsbergs gård, Rimbo socken, Uppland. Den nu aktuella utredningen är en kompletterande utredning etapp 1 för en alternativ vägkorridor söder om Rimbo, vilken ingår i en större arkeologisk utredning inför ombyggnaden av väg 77 mellan länsgränsen Stockholm–Uppsala och Rösa i Norrtälje kommun som utfördes år 2015 (Ramström 2015). Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Stockholms län och kostnadsansvarig var Trafikverket.

Bakgrund och kulturmiljö

Det kompletterande utredningsområdet är en sammanhållen yta om cirka 58 hektar, belägen söder om Adamsbergs gård och Rimbo tätort. Utredningsområdets mittparti består idag av sammanhängande åkermark. Söder om åkern finns ett vattenfyllt kärr, Älgkärret, som i äldre tider varit en mosse, men som under framförallt 1800- och 1900-talet dikades ur och odlades upp. Idag har området återgått till att vara vattenfyllt och sankt. Detta område förgrenar sig ytterligare österut, där en damm för andjakt anlagts på platsen för en äldre våtmark. Den östra och västra delen av utredningsområdet består av skogsklädda höjdparter, med höjder upp till 48 meter över havet.

Inom utredningsområdet finns ett antal sedan tidigare kända lämningar. Det rör sig om ett gravfält (RAÄ-nr Rimbo 17:1) samt ett antal stensättningar som ligger för långt ifrån varandra och från gravfältet

Rimbo 17:1 för att ingå i detta. Det rör sig om RAÄ-nr Rimbo 16:1, Rimbo 16:2 och Rimbo 217:1 samt Rimbo 219:1 och 219:2 (Fornsök). Samtliga gravar och gravfältet är beläget i utredningsområdets östra del, i den södra kanten av området och gränsar till bebyggelse i Skarslund (Rikets allmänna kartverk akt J112-85-11). När det gäller stensättningarna RAÄ-nr Rimbo 16:1 och 16:2 ligger de strax utanför undersökningsområdet. Skarslund har även gått under beteckningarna Skogsborg, Söderbybacken och Vekan i det historiska kartmaterialet.

Utredningsområdet ligger på ägorna till gården Adamsberg, vilken fick sitt namn efter riksrådet Adam Horn (1717–1778). I början av 1700-talet, fanns på platsen för Adamsberg byn Skälby som bestod av två hemman. Där Asplund ligger idag låg ytterligare en by med namnet Skälby som även den bestod av två hemman (Lantmäteristyrelsens arkiv akt A78-8:1). För att skilja de två byarna åt har den by där Adamsberg nu ligger kallats för Framskälby. Idag ingår de båda byarna Skälby och hemmanet Vekans inägo- och utägomark i gården Adamsberg.

Syfte

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk utredning etapp 1 i syfte att fastställa om det fanns synliga fornlämningar eller möjliga boplatslägen som ej är synliga ovan mark inom utredningsområdet och att producera ett underlag för den fortsatta hanteringen av ärendet.

Metod

Arbetet inleddes med arkiv-, litteratur- och kartstudier och omfattade en genomgång av de digitala arkiven. Först gjordes en sökning i Fornsök med nedladdning av objekt registrerade i FMIS i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. Vidare gjordes en kontroll av eventuella tidigare arkeologiska insatser i form av utredningar eller undersökningar i området. Efter det gjordes en genomgång och djupanalys av Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet, vilket innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv och Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Syftet var att hitta eventuella försvunna bebyggelseenheter eller andra idag försvunna, men tidigare karterade lämningar inom utredningsområdet. Statens Historiska Museums fynddatabas har använts för att spåra arkeologiska lösfynd i området.

Efter arkivstudierna genomfördes en fältinventering, vilket innebar att utredningsområdet besiktigades okulärt i syfte att hitta tidigare ej kända forn- och/eller kulturlämningar ovan mark och för att bedöma eventuella boplatslägen inom ytan. Vid fältinventeringen utnyttjades resultaten från arkivstudierna som vägledning till hur marken nyttjats tidigare.

Resultat

Resultaten från den arkeologiska utredningen etapp 1 redovisas som objekt oavsett om det rör sig om nyfunna lämningar, möjliga boplatslägen eller sedan tidigare kända lämningar som finns i Fornsök.

Resultatdelen används för en fylligare redogörelse av objekten än den objekttabell som återfinns i bilaga 1.

Objekt 1

GRAVFÄLT, RIMBO 17:1

Gravfält, 140x50 meter, bestående av cirka 50 lämningar. Dessa utgörs av 10 högar, 38 runda stensättningar, 1 treudd och 1 skeppssättning. Högarna är 7–12 meter i diameter och 0,7–1,5 meter höga. Fem stycken har mittgropar. De runda stensättningarna är 4–10 meter i diameter och 0,2–0,5 meter höga. Övertorvade, flertalet med i ytan enstaka stenar, 0,2–0,4 meter stora. Treudden har 6 meter i sida och är 0,15 meter hög. Övertorvad med i kanterna kännbara stenar. Skeppssättningen är 9x2,5 meter och 0,2 meter hög. Övertorvad. Gravfältet är bevuxet med lövskog (Fornsök).

Öster om gravfältet RAÄ-nr Rimbo 17:1 finns ytterligare ett gravfält RAÄ-nr Rimbo 18:1 av järnålderskaraktär. Dessa båda kan mycket väl ha utgjort ett större sammanhängande gravfält i äldre tid. Gravfältet skiljs idag åt av villatomter och en väg. Denna tanke har tidigare också framförts av Linda Lindwalls som år 2009 undersökte tre gravar från folkvandringstid på gravfältet RAÄ-nr Rimbo 18:1. Hon skriver följande:

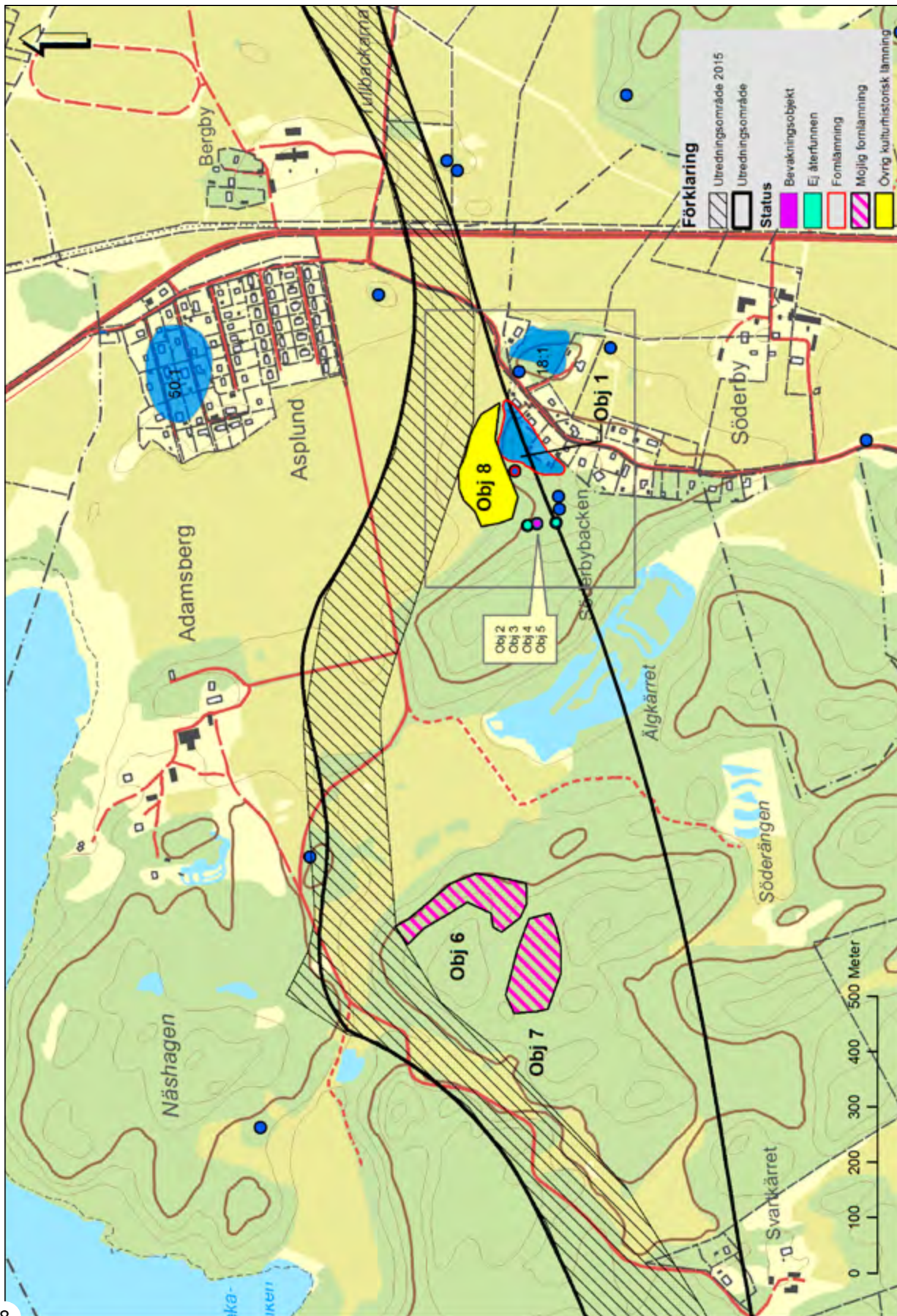
”Gravfältet kan också ursprungligen ha hört samman med Rimbo 17:1, vilket även det är av yngre järnålderskaraktär. Vägen och bebyggelsen mellan de två fornlämningarna har sannolikt förstört de mellanliggande delarna av gravfältet. Tillsammans bildar de båda fornlämningarna en gravplats med mer än 100 registrerade gravar.”

(Lindwall 2010:15)

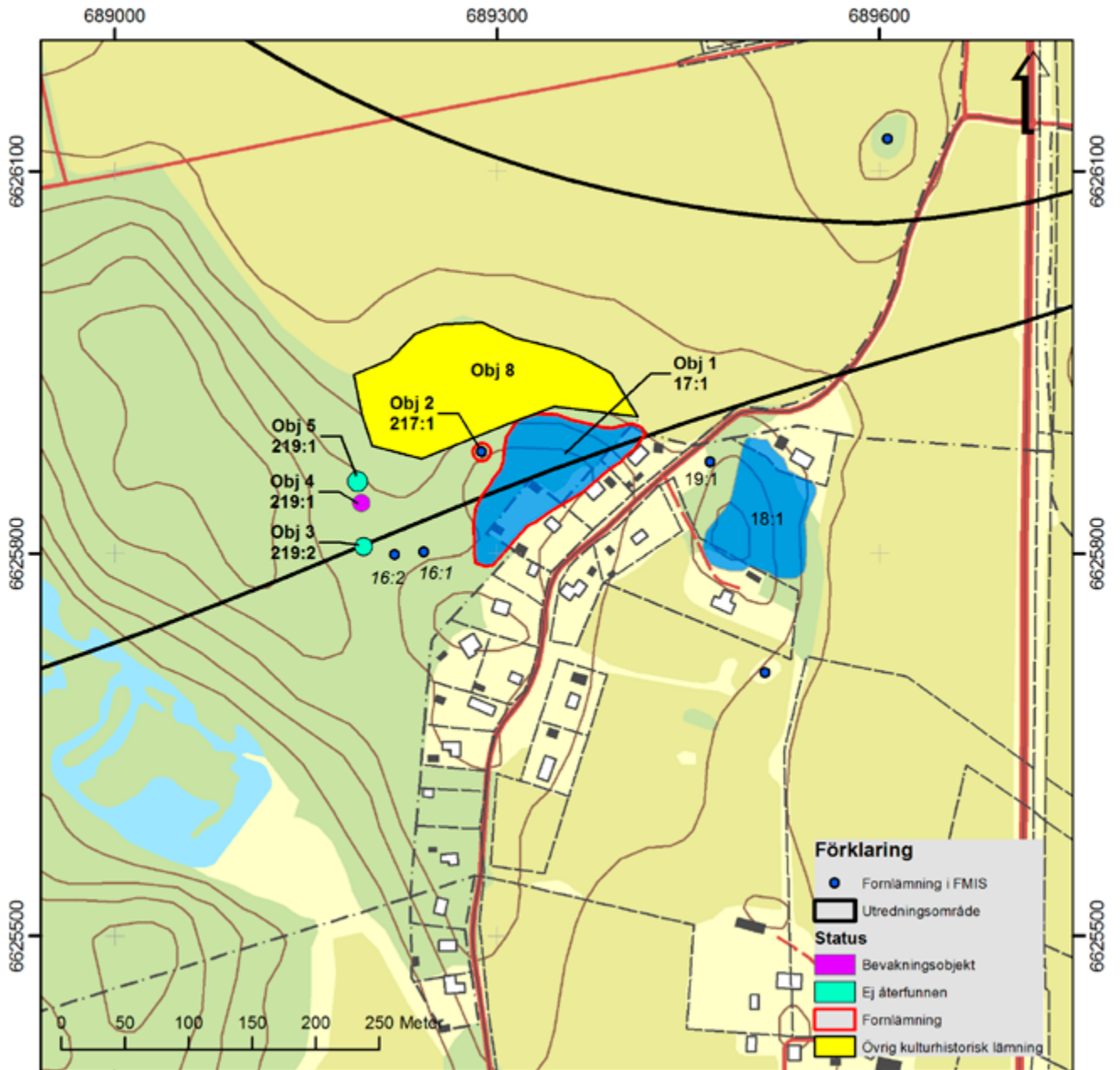
Status: fornlämning

Skador: i och med villabebyggelse och tomtning utmed gravfältets sydöstra kant har ett stort antal gravar skadats av gångstigar, odlingar och uppsättning av staket. Ytterligare gravar kan ha förstörts i samband med nedläggande av markbäddar för bebyggelsens vatten- och avloppshantering, särskilt i den norra delen där det naturliga fallet ner mot den lägre liggande åkermarken nyttjats för ändamålet.

Avgränsning: ej avgränsad

Figur 2. De arkeologiska objekten 1-8 och fornlämningarna RAÄ-nr Rimbo 18:1, gravfält och Rimbo 50:1, gravfält uppgift om. Den grå rutan mitt i kartan finns som uppförstorad detaljkarta (se figur 3). Det skrafferade området visar den utredning etapp 1 som gjordes inför utbyggnaden av väg 77. Resultaten från utredningen finns i Ramström 2015:61, och området ingår därmed inte i föreliggande arbete. Skala 1:10 000.

Figur 3. Detaljkarta över de arkeologiska objekten 1–5 och objekt 8 samt fornlämningarna RAÅ-nr Rimbo 18:1 och Rimbo 16:1 och 16:2. Skala 1:5 000.

Objekt 2

STENSÄTTNING, RIMBO 217:1

Stensättning, närmast rund, 5 meter i diameter och 0,15 meter hög. Övermossad och övertorvad med i ytan kännbar fyllning av sannolikt vanligen 0,2–0,3 meter stora stenar (Fornsök).

Det går inte att utesluta att objekt 2 (RAÄ-nr Rimbo 217:1) ingår i gravfältet RAÄ-nr Rimbo 17:1 med tanke på närheten. Det går inte att utesluta att det finns mellanliggande gravar mellan de objekten.

Status: fornlämning

Skador: inga

Avgränsning: lämningen är avgränsad, men kan fysiskt höras ihop med RAÄ-nr Rimbo 17:1.

Objekt 3

STENSÄTTNING, RIMBO 219:2

Stensättning, rund, 6 meter i diameter och 0,3 meter hög. Övermossad. Fyllning av 0,2–0,5 meter stora stenar. I mitten en grop cirka 2–2,5 meter i diameter och 0,1 meter djup (Fornsök). Kunde ej återfinnas vid 1977 års inventering.

Status: kunde ej återfinnas.

Objekt 4

STENSÄTTNING, RIMBO 219:1

Stensättning, rund, 5 meter i diameter och 0,3 meter hög. Övermossad. Fyllning av 0,15–0,4 meter stora stenar. Något insjunket, i mitten (Fornsök). Lämningen ligger förhållandevis långt från både gravfältet och stensättningarna, möjligen kan det röra sig om ett odlingsröse som hör samman med objekt 10 (se nedan). Men det går inte att utesluta att det rör sig om en grav.

Status: möjlig fornlämning

Skador: inga

Avgränsning: avgränsad

Objekt 5

FÅNGSTGROP, RIMBO 218:1

Fångstgrop, rund, 2,5 meter i diameter och 0,5 meter djup. Närmast runt bottenplan. Övermossad jordvall kring kanten, 2–2,5 meter bred och 0,1–0,2 meter hög. Gropen har lös botten men är tämligen liten. Något osäker på grund av det senare, men i övrigt helt typisk. Gropen alltför liten, för att säkert indikera fångstgrop (Fornsök).

Status: kunde ej återfinnas.

Objekt 6

BOPLATSLÄGE

Boplatsläge, stenålder, 250x50–75 meter, beläget i en svag östsluttning med åkermark nedanför som omkring år 2000 f.Kr. utgjort en inner-skärgård med skyddade vikar och sund (se figur X). Idag är skogen avverkad och man kan se att undergrunden består av grusig morän med stråk av sand.

Status: möjlig fornlämning

Skador: inga

Avgränsning: ej avgränsad

Objekt 7

BOPLATSLÄGE

Boplatsläge, stenålder, 150x50 meter, beläget i en svag syd- till sydöstsluttning, skyddat beläget mellan högre liggande partier, där boplatsläget ligger i en svacka. År 2000 f.Kr. utgjorde platsen del av en inner-skärgård med skyddade vikar och sund (se figur 2). Ytan har i senare tid använts som åker eller som hagmark.

Status: möjlig fornlämning

Skador: inga

Avgränsning: ej avgränsad

Objekt 8

FOSSIL ÅKER

Område med fossil åkermark som går in mot högre liggande partier med bland annat gravfältet RAÄ-nr Rimbo 17:1. Idag är området bevuxet med hassel. Åkermarken har tidigare tillhört den ena byn Skälby, den som legat där Asplund ligger idag (Lantmäteristyrelsens arkiv akt A78-8:1). Tegarna avgränsas med åkerdiken och området är tydligt stenröjt. Inom området finns ett tiotal mindre odlingsrösen, runda, 1-1,5 meter stora med sten i storleken 0,1–0,3 meter.

Status: övrig kulturhistorisk lämning

Skador: inga

Avgränsning: avgränsad topografiskt

Utredningsområdet ligger till delar på åkermark som tillhört de båda äldre enheterna Skälby, men som idag ligger under Adamsbergs gård. Under yngre järnålder låg denna åkermark till stora delar under vatten varför det inte är troligt att en eventuell boplats hörande till gravfältet RAÄ-nr Rimbo 17:1 skulle vara belägen här (se figur 3). Mer troligt är att den är belägen söder om gravfältet och utanför utredningsområdet. Gravfältet, som ligger på en höjd, riktar sig mot ett sund i norr som leder in mot en vik i söder där boplatsen troligen är belägen. Gravfältet vänder sig därmed mot den öst-västliga vattenled som fanns i norr och som idag består av ett antal separerade sjöar.

Inom undersökningsområdet finns ett två höjdparter, ett i öster, där gravfältet RAÄ-nr Rimbo 17:1 är beläget, och ett i väster. På det västra höjdpartiet har två boplatslägen identifierats (objekt 6 och objekt 7). De båda boplatslägena ligger så pass nära varandra att de hade kunnat redovisats som ett stort sammanhängande läge, men då det rör sig om skilda topografiska miljöer har de redovisats som två. Boplatsläget objekt 6 ligger på höjder mellan 42 och 44 meter över havet medan boplatsläge objekt 7 ligger på något lägre höjder, mellan 35–40 meter. Både objekten är belägna på marker som enligt geologiska kartan betecknas som sandig morän.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska utredningen etapp 1 var att fastställa om det fanns ytterligare fornlämningar inom utredningsområdet. Arkeologgruppen AB anser sig ha fullgjort sitt uppdrag genom att via arkivstudier och fältinventering uppmärksamma lägen för boplatser som inte är synliga ovan mark och identifiera ytterligare lämningar, synliga ovan mark, som inte var kända sedan tidigare.

Arkeologgruppen AB har följt den metod som redogjordes för i undersökningsplanen, vilken följde Länsstyrelsens förfrågningsunderlag. Arkeologgruppen har också följt den budget och de tidsramar som fanns för ärendet.

Referenser

Tryckta källor

Lindwall, L. 2010. *Tre skadade gravar vid Söderby, delundersökning av gravfält Rimbo 18:1, Uppland*. Särskild arkeologisk undersökning. Rapport Arkeologikonsult 2010:2360.

Ramström, A. 2015. *Arkeologisk utredning etapp 1 inför ombyggnaden av väg 77*. Gottröra, Rimbo, Skederid samt Husby-Sjuhundra socknar, Norrtälje kommun, Uppland. Arkeologgruppen rapport 2015:61.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Häradsekonomiska kartan, 1901-06, Rikets allmänna kartverk J112-85-11.

Ägomätning, Framskälby nr 1-4, 1715, Lantmäteristyrelsens arkiv akt A78-8:1.

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Stockholm
Kommun	Norrtälje
Landskap	Uppland
Socken	Rimbo
Fornlämningsnummer	Rimbo 17:1, 217:1, 218:1, 219:1 och 219:2

Typ av undersökning
Arkeologisk utredning etapp 1

Länsstyrelsens diarienummer
43112-8520-2017

Arkeologgruppens projektnummer
Ag2017_25

Projektledning	Helmut Bergold och Annica Ramström
Personal	Helmut Bergold och Annica Ramström

Undersökningstid	maj 2017
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Objekttabell

Objnr	FMIS	Beskrivning	Skador	Status
1	Rimbo 17:1	Gravfält bestående av cirka 50 lämningar i form av 10 hägar, 38 runda stensättningar, 1 treudd samt 1 skeppssättning. Ej avgränsat.	Delar av gravfältet är skadat av villabebyggelse och markberedning på tomtmark.	Fornlämning
2	Rimbo 217:1	Stensättning, 5 meter i diameter och 0,15 meter hög. Avgränsad.	Inga	Fornlämning
3	Rimbo 219:2	Stensättning 6 meter i diameter och 0,3 meter hög. Avgränsad.		Ej återfunnen
4	Rimbo 219:1	Stensättning, 5 meter i diameter och 0,3 meter hög. Avgränsad.	Inga	Bevakningsobjekt
5	Rimbo 218:1	Fångsgrop, 2,5 meter i diameter och 0,5 meter djup. Avgränsad.		Ej återfunnen
6		Boplatsläge, 250x50-75 meter stort i östvärd sluttning. Ej avgränsad.		Möjlig fornlämning
7		Boplatsläge 150x75 meter stort på södvärd svag sluttning, Ej avgränsad.		Möjlig fornlämning
8		Fossil åker som utöver åkerytor även innehåller åkerdiken.	Inga	Övrig kulturhistorisk lämning

